РІШЕННЯ
РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ
ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Здобувачка ступеня доктора філософії Валерія ШОРОХ, 1990 року народження, громадянка України,

освіта вища: закінчила у 2014 році Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця, за спеціальністю «Банківська справа»,

працює начальником служби у справах дітей Безлюдівської селищної ради, смт Безлюдівка, Харківський р-н., Харківська обл.,

виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Фінанси, банківська справа та страхування».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом ректора Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця від «05» березня 2025 року № 72, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –

Ірина ЧМУТОВА, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Рецензента –

Світлана АЧКАСОВА, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної торгівлі, митної справи та фінансових технологій, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Офіційних опонентів –

Юлія КОВАЛЕНКО, доктор економічних наук, професор, В.о. завідувача кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут»,.

Наталія ПРИКАЗЮК, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Олена НЕІЗВЄСТНА, кандидат економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри фінансів та бухгалтерського обліку, Державний університет економіки і технологій.

на засіданні «29» квітня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» Валерії ШОРОХ на підставі публічного захисту дисертації «Оцінка ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Дисертацію виконано у Харківському національному економічному університету імені Семена Кузнеця, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник – Наталія ВНУКОВА, доктор економічних наук, професор, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, професор кафедри міжнародної торгівлі, митної справи та фінансових технологій.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, в якому містяться нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, присвячених удосконаленню теоретичних положень, розробці методичного забезпечення і практичних рекомендацій щодо оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг.

У дисертації узагальнено наукові підходи та законодавчі норми щодо визначення поняття «оцінка ризику діяльності фінансової установи». Оглянуто перспективні напрями регулювання Національного банку України. Проведено структурний аналіз чинних критеріїв визначення ступеня ризику небанківських фінансових установ, що запроваджені регулятором, встановлено обмеженість фінансових компаній у переліку показників оцінки ризику діяльності надавачів небанківських фінансових послуг, що не виходять за межі виданих гарантій та дотримання нормативів капіталу.

Проаналізовано законодавчі проєкти Національного банку України щодо впровадження універсальних моделей корпоративного управління, внутрішнього контролю та управління ризиками небанківських фінансових установ. Визначено місце оцінки ризиків в цих моделях.

Розглянуто європейський досвід здійснення оцінки ризику діяльності надавачів небанківських фінансових послуг, проведено порівняння європейський методів оцінки ризику та перспективних українських, що плануються до запровадження регулятором післявоєнний період. З'ясовано, що метод стрес-тестування є доцільним для застосування в українській практиці, але його зміст потребує розширення переліку показників, зміни вагових коефіцієнтів ліквідності та врахування сценарного моделювання. Для вирішення цих аспектів запропоновано враховувати при розробці рекомендацій

щодо оцінки ризику діяльності учасників РНФП експертне моделювання, що покладено в основу розглянутої скорингової моделі.

Проведено оцінку ризику діяльності фінансових компаній в Україні з урахуванням державної політики щодо стратегічних напрямів розвитку ринку небанківських фінансових послуг відповідно до якої визначено неврівноваженість запропонованих регулятором переліку показників та їх вагових коефіцієнт. Необхідність розширення обсягу коефіцієнтів оцінки ризику діяльності доведено розрахунками профілю ризику за індійською моделлю, що наведена у першому розділі. Отримані розрахунки підтвердили необ'єктивність наявної системи оцінювання ризику за методикою регулятора щодо визначення рівня суспільної важливості фінансових компаній в Україні.

Визначено недоліки сучасної системи оцінки ризику діяльності, що є пріоритетними для фінансових компаній України, побудовано їх ієрархічну модель. Отримані результати підтверджено запитами штучного інтелекту, що наголошує на потребі нагального вирішення питань відсутності ретроспективного аналізу ризику, неврівноваженості переліку якісних показників його оцінки та відсутності дієвого стрес-тестування як превентивного заходу визначення ступеня ризику або його профілю.

Сформовано систему кількісних показників з використанням факторного аналізу для оцінки ризику діяльності фінансових компаній.

Узагальнено кількісні показники оцінки ризику діяльності фінансової компанії, доведено, що при оцінці ризику діяльності фінансової компанії розподіл складових ризику рівномірний. На основі таксономічного аналізу та шкалювання за законом Фібоначчі розроблено межі оцінювання ризику діяльності фінансової компанії за 4 групами профілю ризику.

Визначено, що розроблений перелік показників, який інтегровано в сучасну методику оцінки ризику діяльності фінансової компанії, має неврівноважене вагове навантаження за критерієм «показники діяльності». За допомогою сценарного моделювання визначено пріоритетний варіант розподілу вагових коефіцієнтів поміж критеріїв оцінки ризику діяльності фінансових компаній. Розподіл 40 % на показники діяльності фінансової компанії і 60 % на інші критерії оцінювання ризику є найбільш прийнятним, на думку експертів. Отримані результати дослідження запропоновано реалізовувати в подальших дослідженнях щодо розробки стрес-тестів на основі зазначеного переліку стресових подій для фінансової компанії.

Досліджено теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, що має істотне

значення для галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Здобувач має 6 наукових публікацій за темою дисертації, з них 6 наукових публікацій щодо дотримання вимог пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії:

1. Шорох В. Д. Визначення критеріїв розподілу учасників ринку небанківських фінансових послуг за умов оцінки їх ризиків. Ефективна економіка. 2021. № 4. (Фахове, категорія Б)

Посилання: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8825.

DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.203

2. Шорох В. Д. Удосконалення системи кількісних показників оцінки ризику діяльності фінансових компаній. Управління розвитком. 2021. № 1 (19). С. 1–9. (Фахове, категорія Б)

Посилання:https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/1-9-DM_2021_01_Shorokh.pdf

DOI: http://doi.org/10.21511/dm.19(1).2021.01

3. Шорох В. Д. Методи оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Цифрова економіка та економічна безпека. 2022. Вип. 1(1). С. 29–35. (Фахове, категорія Б)

Посилання: http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/39

DOI: https://doi.org/10.32782/dees.1-5

4. Шорох В. Д. Система оцінка ризику діяльності страхового брокера. Причорноморські економічні студії. 2023. Вип. 79. С. 201–205. (Фахове, категорія Б)

Посилання: http://bses.in.ua/journals/2023/79_2023/32.pdf

DOI: https://doi.org/10.32782/bses.79-30.

5. Vnukova Nataliya, Hlibko Sergiy, Davydenko Daria, Shorokh Valeria, “Mastering Computer Linguistics for the Designation of Risks in Cooperation Communications”, COLINS’2022, Workshop Lviv, Ukraine, May 12–13, 2022, P. 376–386. (Scopus)

Посилання: https://ceur-ws.org/Vol-3171/paper31.pdf

6. Шорох В. Д. Формування системи показників для проведення оцінки ризику діяльності фінансових послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2024. Вип. 53. С. 75–81. (Фахове, категорія Б)

Посилання: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/53_2024ua/14.pdf

DOI: https://doi.org/10.32782/2413-9971/2024-53-12.

У дискусії взяли участь (голова, рецензент, офіційні опоненти, інші присутні) та висловили зауваження:

Офіційний опонент Юлія Михайлівна КОВАЛЕНКО, доктор економічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри фінансів, обліку та оподаткування Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут», надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. У першому розділі на стор. 24–35 доцільно було би розширити дослідження щодо сутності ринку небанківських фінансових послуг та його учасників.

2. У другому розділі п. 2.2 (С. 38–60) автором детально аналізується Постанова НБУ «Положення про встановлення критеріїв, за якими визначається профіль ризику надавачів фінансових послуг, їх суспільна важливість, на підставі яких визначаються наглядові дії Національного банку України» 08.11.2023 р. № 143, де оцінка здійснюється за трьома суб'єктами ринку небанківських фінансових послуг – страховик (I); кредитна спілка (II); фінансова компанія, лізингодавець та ломбард (III). На нашу думку, в рамках дисертації сюди варто додати також і інших учасників ринку небанківських фінансових послуг.

3. У розділі 2.1 «Визначення складу пріоритетних учасників ринку небанківських фінансових послуг» (С. 99–112) варто було би розширити динамічний ряд показників діяльності фінансових установ.

4. У розділі 3.3 здійснено проєктування методичного підходу оцінювання ризику діяльності фінансових компаній, за результатами якого обрано найбільш пріоритетний варіант вагового розподілу серед груп показників визначення профілю ризику. Доцільно було би врахувати отримані прогнози не лише при визначенні альтернативного сценарію та вагового навантаження показників, а й розробці стрес-тестів, що є превентивними заходами попередження ризику діяльності фінансових компаній.

Офіційний опонент Наталія Валентинівна ПРИКАЗЮК, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. У першому розділі доцільно було звузити надану характеристику стратегічним напрямам розвитку ринку небанківських фінансових послуг (с. 24–35).

2. У п.1.3. першого розділу дисертації (с. 61–80) автором детально аналізується різні міжнародні підходи до процесу оцінювання ризику діяльності у різних фінансових установах. На нашу думку, у межах дисертації варто було би навести узагальнюючу таблицю щодо цих підходів, що не лише унаочнило б проаналізований матеріал, а й дозволило би здійснити порівняння методів оцінки ризику діяльності у міжнародному просторі.

3. При побудові у другому розділі (с. 123–134) ієрархічної структури за експертними оцінками від усіх можливих учасників ринку небанківських фінансових послуг варто було б розширити перелік оцінених наслідків та більш детально пояснити їх зв'язок з недоліками оцінки ризику діяльності фінансових компаній.

4. У п. 3.2 третього розділу дисертації (с. 154–167) здійснено розрахунки щодо визначення профілю ризику на прикладі фінансових компаній міста Харкова. Для подальшого дослідження при здійсненні кластеризації фінансових установ доцільно було б перенести ці розрахунки з визначення ризику діяльності фінансових компаній за межі одного регіону.

5. У третьому розділі на с. 162–165 наведено таблицю 3.15 «Методика оцінки ризику діяльності фінансових компаній», що включає три блоки (критерії): стан управління ризиками / внутрішнього контролю; показники діяльності; виконання пруденційних вимог, включаючи пруденційні нормативи. Дану таблицю доцільно було б представити у більш стислому вигляді, застосувавши умовні позначки, або винести у додатки, зосередившись на описі.

Офіційний опонент Олена Володимирівна НЕІЗВЄСТНА, кандидат економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри фінансів і бухгалтерського обліку Державного університету економіки та технологій, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. У дисертаційній роботі за базу апробації розроблених положень обрано (хоча і цілком обґрунтовано) фінансові компанії, як найбільша сукупність фінансових установ. Щодо наступних досліджень рекомендується подальший розвиток домінант щодо існуючих ризиків та методів їх усунення або зменшення, що супроводжують процес їх оцінювання, для страховиків та кредитних спілок.

2. Представлені в роботі розрахунки процесу визначення профілю ризику фінансових компаній за регіонами здійснено на прикладі фінансових компаній міста Харкова, що є провідними учасниками ринку небанківських фінансових послуг України. Бажано застосований підхід апробувати до

визначення особливостей профілів ризиків учасників ринку небанківських фінансових послуг інших регіонів країни.

3. Пропозиції з удосконалення оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг в частині розробки стрес-тестів потребують більш глибокого аналітичного забезпечення (с. 179 дисертації). Необхідно було б навести більш детальне обґрунтування відсотковому відношенню показників у переліку визначених стресових подій, що можуть вплинути на рівень ризику фінансової компанії.

4. Потребує більш детального пояснення отримана шкала визначення рівня ризику діяльності фінансових компаній (с. 160 дисертації). Недостатньо обґрунтовано подано вибір закону Фібоначчі для проведення шкалювання та його розрахунок в межах розподілу рівнів ризику діяльності фінансових компаній.

5. Враховуючи безпрецедентну цифрову трансформацію фінансового сектору, у дисертаційному дослідженні бажано було більше приділити увагу врахуванню кіберзагроз у складі операційного ризику небанківських фінансових інституцій.

Рецензент Світлана Анатоліївна АЧКАСОВА, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної торгівлі, митної справи та фінансових технологій Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця , надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. У першому розділі на стор. 26–28 доцільно було б для аналізу розширити перелік онлайн-запитів Google Trends порівняльними характеристиками понять «оцінка ризику ліквідності», «оцінка операційного ризику», «оцінка ринкового ризику» та «оцінка кредитного ризику».

2. У першому розділі (стор. 36–37) автором аналізуються існуючі методи оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, де також виділяється кінцева мета кожного з них з огляду на їх приналежність до певного етапу ризико-орієнтованого підходу. Не зрозумілим залишається, як саме враховуються визначені етапи у подальшому викладі дисертаційної роботи.

3. При розподілі учасників ринку небанківських фінансових послуг у другому розділі (стор. 102–105) доцільно враховувати обсяг фінансових активів, окрім представлених фінансових установ, додатково недержавних пенсійних фондів.

4. У третьому розділі визначено інтегральний показник ризику діяльності фінансових компаній (стор. 155–159). Для більш глибокого аналізу рівня

ризику діяльності фінансових компаній варто було б провести аналогічні розрахунки і іншими методами, наприклад, мультиплікативною моделлю Дюпона, факторним моделюванням тощо.

Голова спеціалізованої вченої ради ДФ 64.055.059 Ірина Миколаївна ЧМУТОВА, доктор економічних наук, професор, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, надала позитивний відгук без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,
«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Валерії ШОРОХ ступінь доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради _____ (підпис) Ірина ЧМУТОВА (власне ім'я та прізвище)

М.П.